

mais chargée de malédictions, devenait, en ce siècle de renouveau, l'enfant qui se blottit sur les genoux de sa mère, sous la protection de Coré. Il est parmi les tableaux auxquels s'appliquent mieux les termes de Sainte Famille éleusinienne ».

Petre Alexandrescu

I. TRENCSENYI-WALDAPFEL, *Untersuchungen zur Religionsgeschichte*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1966. 571 p. în 16° XXXIII planşe afară din text.

În știința europeană a antichității, profesorul Imre Trencsenyi-Waldapfel s-a impus de la o vreme ca un cercetător de o mare originalitate de spirit și de preocupări, ca un învățat deopotrivă de bine pregătit în domeniul latin, grec și în acel al limbilor semitice. De altă parte, dacă în activitatea-i bogată preocupările de istorie literară ocupă un loc important, nu mai puțin numeroase și nu mai puțin semnificative sînt, în ansamblul scrierilor sale, cercetările de istorie a religiilor antice ori de istorie a umanismului — în Ungaria și în restul Europei. Nu o dată, toate aceste preocupări se împletesc în aceeași carte sau în același studiu, în așa fel încît e anevoie de arătat caracterul dominant al lucrării: pînă-ntr-atît rîvna învățatului, doritor să deslușească noima întregă a textului sau a datinei, pune la contribuție cercetări variate, examinează pe rînd aspectele felurite și totuși inseparabile ale fenomenului studiat.

O bună ilustrare a acestor trăsături o oferă volumul aci semnalat, în care autorul reeditează studii publicate în diverse periodice de-a lungul ultimilor douăzeci de ani și care, grupate sub semnul istoriei religiilor, sînt nu mai puțin contribuții importante la istoria literaturilor greacă și latină. În această categorie se înscriu mai ales memoriile: *Homerische Komposition, Die orientalische Verwandtschaft der hesiodischen Proömien, Eine Komödie des Terenz zur Leichenfeier für Aemilius Paulus, Cicero und Lukrez, Vergils Hirtenmuse, Die Umwelt Lukians*. De un caracter mai accentuat istoric-religios sînt, în schimb, cercetările: *Der gesellschaftliche Hintergrund der beiden Adam-Mythen, Pandora-Mythen, Untergang des Matriarchats im Spiegel der homerischen Mythen, Der Mythos vom goldenen Zeitalter und den Inseln der Seligen, Der Danae-Mythos im Osten und im Westen, Die Weissagungen des Bakis, Christophorus, Martyr occultus*.

La baza tuturor acestor încercări de interpretare stă o concepție unitară despre religie și problemele ei, expusă limpede în primul capitol al lucrării: *Allgemeine Fragen der Religionsgeschichte* (raport prezentat într-o primă formă la Conferința internațională de istorie veche de la Altenburg, în 1959). În aceste pagini programatice se subliniază, în primul rînd, împrejurarea că unele descoperiri răsunătoare din veacul nostru — ca descifrarea limbii hitite, publicarea documentelor din Ugarit, descifrarea linearului B, pe lîngă unele semnificative cercetări arheologice în Choresm și Urartu — au făcut ca istoria religiilor mediteraneene să nu mai poată fi studiată cu singurele resurse oferite de textele grecești și latine. Pornind de la aceste constatări și pentru a evita riscul unei pierderi în masa crescîndă a materialelor, autorul subliniază nevoia unei metode de cercetare pentru care fenomenul religios se cuvine să fie obiectivul principal, dar *nu singurul obiectiv* urmărit de istoricul religiilor, pentru care, ca orice fenomen de suprastructură, religia trebuie studiată în cadrul societății în care se iveau și se dezvoltă. Formulînd această exigență, autorul privește în urmă asupra dezvoltării istoriei religiilor ca disciplină istorică de la Erasm pînă la Școala din Frankfurt, explicînd apariția felurilor curente și subliniindu-le limitele. Totodată, referindu-se la cunoscuta caracterizare a lui Marx, după care religia e « opium pentru popor », nu uită să adauge că, în aceeași scriere, descoperitorul materialismului istoric arăta și rolul ei pozitiv în etapa premergătoare matu-

rizării gândirii, ba chiar în alte etape ale dezvoltării istorice. « Und zwar — se citește în introducerea la *Zur Kritik der Hegelschen Rechtsphilosophie* — ist die Religion das Selbstbewusstsein und das Selbstgefühl des Menschen, der sich selbst entweder noch nicht erworben oder schon wieder verloren hat ».

Alături de metoda comparativă și înțelegerea nuanțată a fenomenului religios, ceea ce permite autorului să obțină rezultate valoroase în fiecare din problemele luate în cercetare e întinsa informație de care dispune și pe care o folosește cu virtuozitate. Bogăția culegerii face ca o înșirare a rezultatelor obținute să fie cu neputință în cadrul restrâns al unei dări de seamă. În lipsa unei analize mai amănunțite, se pot măcar releva ca deosebit de sugestive memoriile: *Der gesellschaftliche Hintergrund der beiden Adam-Mythen, Der Mythos vom goldenen Zeitalter und den Inseln der Seligen, Die orientalische Verwandtschaft der hesiodischen Proömien*. De asemeni, calda evocare a figurii lui Erasm în studiul intitulat *Ein Symposium in Oxford*.

D. M. Pippidi

MÉLANGES D'ARCHÉOLOGIE, D'ÉPIGRAPHIE ET D'HISTOIRE OFFERTS À JÉRÔME CARCOPINO. Paris, Hachette, 1966. XV + 993 p. în 16°. Numeroase planșe afară din text.

Activitatea științifică a profesorului Jérôme Carcopino, membru al Academiei Franceze, al Academiei de Inscricții și al multor alte academii (printre care Academia Republicii Socialiste România), doctor de onoare a numeroase universități din lumea întreagă, a început acum șase decenii și mai bine, cu un articol de epigrafie scris în colaborare cu Henri Focillon: *Inscriptions latines d'Afrique* (Bulletin du Comité des Travaux Historiques, 1904, p. 190—216). De-atunci fiecă an și-a adăos recolta de muncă și de descoperiri în domeniul felurite ale științei antichității — dar mai ales în cîmpul vast al arheologiei, istoriei și epigrafiei romane, — în așa măsură încît, îndeosebi în perioada dintre cele două războaie mondiale, poate cu excepția lui Mihail Ivanovici Rostovtzev, nici un alt istoric al lumii antice nu s-a bucurat de o faimă mai mare și de o admirație mai neprecuțită.

Prilejuită de numărul și de importanța lucrărilor învățatului, această faimă era — și continuă a fi — întreținută de noutatea punctelor de vedere în cele mai controversate probleme, de originalitatea interpretărilor susținute cu o abilitate și o vervă uluitoare, într-o limbă de o eleganță neîntrecută. Asemenea însușiri au făcut din Jérôme Carcopino nu numai un învățat de o statură neobișnuită, dar și un profesor captivant, un maestru ale cărui lecții au format de-a lungul anilor un număr considerabil de elevi, risipiți acum prin toate universitățile lumii. Din rîndul acestora s-a constituit, cu cîțiva ani în urmă, Comitetul de inițiativă al volumului festiv a cărui apariție o semnalez: lor — și cîtorva colegi ai sărbătoritului, fericiți să se asocieze la omagiul adus mai-marelui lor întru vîrstă și în învățatură — li se datorează contribuțiile care conferă culegerii o strălucire științifică neobișnuită.

Volumul se deschide cu o bibliografie a lucrărilor lui J. Carcopino timp de șase decenii — din 1904 pînă în 1964 —, imagine grăitoare a hărniciei autorului și a mării varietăți a preocupărilor lui. De-atunci, altele s-au mai adăugat — ca ediția a II-a a monografiei despre *Caesar* (sporită cu toate descoperirile interesînd subiectul), tipărită în 1965 de Clubul Librarilor Asociați.

Dintre contribuțiile colaboratorilor — nu mai puțin de 75 la număr —, cele mai multe sînt, firește, ale elevilor și prietenilor francezi. O listă a lor completă ar fi prea lungă, dar nu pot să nu amintesc, cu titlu de exemple, studiile lui J. Babelon, J. Baradez, J. Beaujeu, R. Bloch, P. Boyancé, P. Chantraine, J. Charbonneaux, A. Chastagnol, P. Courcelle, M. Durry, P.-M. Duval, A. Ernout, R. Étienne, M. Euzennat, Rob. Flacelière, E. Frézouls, J. Gagé, P. Grimal, J. Guey,